

แนวคิดเชิงอภิปรายในเต๋า

พระมหาเทพรัตน์ อริยวิโส

อาจารย์ประจำ วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ความนำ

หากโลกนี้มีความจริงอยู่ ๒ อย่างคือ สสารและอสสาร ปัญหาในอภิปรายที่ว่า “อะไรคือความจริงแท้” ฝ่ายสสารนิยมมองว่า สิ่งที่เป็นจริงแท้มีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น สิ่งนั้นคือ “สสาร” ส่วน อสสาร ที่เข้าใจว่าเป็นจิต หากจะมีจริงก็มีอยู่ในฐานะปรากฏการณ์ของสสารเท่านั้น จิตในฐานะที่มีอยู่เป็นเอกเทศตายตัวไม่มีอยู่จริง เพราะถ้ามีอยู่จริงเราต้องเห็น ได้ยิน รับกลิ่น ลิ้มรสและจับต้องได้ ฝ่ายอสสารนิยมยอมรับว่า สสารเป็นสิ่งที่มีความจริงแท้ แต่สสารไม่ใช่ความจริงแท้ เพราะถ้าเป็นความจริงแท้ สสารต้องไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอื่น สิ่งที่เป็นจริงแท้คือ อสสาร เท่านั้น อสสารในที่นี้คือจิต โดยที่จิตเป็นต้นกำเนิดของสสาร อธิบายปรากฏการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของสสารได้ เพราะจิตมีอยู่ คุณค่าต่างๆ เช่น ความดี ความงาม คุณธรรม จึงเป็นสิ่งมีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ปรากฏการณ์ของสสารอย่างที่กลุ่มสสารนิยมเข้าใจ

จากข้อถกเถียงของทั้งสองฝ่ายนั้น เมื่อหันมามองโลกของศาสนาอย่างศาสนาเต๋า ด้วยคำถามเดียวกันว่า “อะไรคือความจริงแท้” ศาสนานี้ที่อนุชนยกย่องให้เล่าจื้อเป็นศาสดามีคำตอบจำนวนหนึ่งที่จะบอกได้ว่า “สิ่งที่เป็นจริงแท้ในความคิดของศาสนาเต๋าคืออะไร” จากข้อถกเถียงข้างต้น “ความคิดแบบเต๋าจะจัดอยู่ในกลุ่มสสารนิยมและอสสารนิยมได้หรือไม่” ด้วยเข้าใจว่า ผลของการรวบรวมและเรียบเรียงนี้จะเป็นข้อมูลในการทำความเข้าใจสิ่งสูงสุดหรือสิ่งจริงแท้ของศาสนาเต๋าได้ นอกจากนั้นอาจเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ความคิดในปรัชญาศาสนา

อนึ่ง การรวบรวมและเรียบเรียงบทความนี้ จำต้องอาศัยเนื้อหาใน “คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง” หรือ “เต๋าเต็กเก็ง” ซึ่งเป็นภาษาจีนโบราณ ผู้เขียนไม่มีความสามารถพอที่จะแปลต้นฉบับภาษาจีน ดังนั้น จำต้องอาศัยเนื้อหาที่ได้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว ซึ่งในประเทศไทยมีการแปลอยู่หลายสำนวนในบทความนี้จะถือเอาเนื้อหาจากการแปลของ “โชติช่วง นาดอน” เป็นสำคัญ ภายใต้ชื่อหนังสือ “เต๋า เต็ก เก็ง” ฉบับพิมพ์ครั้งที่สาม โดยสำนักพิมพ์ข้าวหอม เพราะเมื่อพิจารณาจากคำนำในหนังสือ ดูเหมือน ผู้แปลได้พิจารณาคัดเลือกฉบับที่ต้องการจะแปลมาอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นอย่างดีแล้ว หนังสือเล่มนี้แสดง

เหตุผลบางประการกับคำถามว่า “ทำไมจึงเป็นอย่างนี้” นอกจากนั้น ยังผ่านการพิจารณาของผู้แปล มาหลายขั้นตอน

สสารนิยมในปรัชญาเต๋า

ก. อะไรคือความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า

การแสวงหาความจริงด้วยวิธีการทางปรัชญา ๒ สายใหญ่ ๆ สมัยเดิมคือสายอินเดียนและสาย ตะวันตก (กรีก) ดูเหมือนจะมีเครื่องมือสำคัญ ๒ อย่าง คือการใช้เหตุผลและการใช้ประสบการณ์ ทั้ง ๒ อย่าง แม้จะให้ความรู้ที่น่าเชื่อถือ แต่ดูจะอยู่เป็นคู่ตรงข้ามของกันและกัน กล่าวคือ การใช้ประสบการณ์ เป็นเครื่องมือหลักของกลุ่มสสารนิยม ส่วนการใช้เหตุผลเป็นเครื่องมือหลักของกลุ่มจิตนิยม ซึ่งทั้ง ประสบการณ์และเหตุผลล้วนมีข้อดี-ด้อยที่แตกต่างกัน

สำหรับเครื่องมือคือประสบการณ์ เราจำต้องอาศัยสิ่งที่เราอยู่นั้นคือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย เรียกสิ่งนี้รวมกันว่า ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อย่างไรก็ตาม เมื่อเราใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เราจะพบว่า รอบกายของเรานั้นล้วนประกอบไปด้วยสสารทั้งสิ้น เช่น เราเห็นดอกไม้สีแดง เราได้ลิ้มรสหวานของ น้ำผึ้งสด เป็นต้น เมื่อนำเครื่องมือดังกล่าวนี้ไปแสวงหาหาความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า เราจะไม่พบมัน ดังข้อความในเต๋าเต็กเก็ง ภาค เต๋า บทที่ ๑๔ ว่า

มองก็ไม่เห็น

ฟังก็ไม่ได้ยิน

สัมผัสสกลาก็ไม่พบ

สามประการนี้มีอาการอธิบาย

ทั้งหมดรวมกันเป็นหนึ่งเดียว

สิ่งหนึ่งเดี๋ยวนี้

ขึ้นบนไม่สว่าง

ลงล่างไม่มีด

ดำรงอยู่ตลอดโดยไม่อาจบรรยายรูปพรรณสัณฐาน

มีอาจบ่งชื่อว่าเป็นสิ่งใด

หวนคืนสู่ความไม่มีอะไร

คือรูปที่ไร้รูป

คือสัจฐานที่ไร้สัจฐาน
 เหมือนดั่งมี เหมือนดั่งไม่มี
 เมื่อประจันหน้า ก็ไม่เห็นส่วนหน้า
 เมื่อตามหลังก็ไม่เห็นส่วนหลัง...^๑

แต่โดยประสบการณ์หรือประสาทสัมผัส ไม่ได้หมายความว่า สสารเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ ปรัชญาเต๋าเห็นว่า สสารเป็นสิ่งที่มียู่ หากแต่มีอยู่ในฐานะที่มันเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่ใช่แหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง ดังข้อความในเต๋าเต็กเก็ง ภาค เต๋า บทที่ ๑๖ ว่า

...ข้าเฝ้ามองการหวนวน
 นานาวัตถุทั้งหลาย
 ต่างล้วนหวนคืนสู่รากเหง้า
 การหวนคืนสู่รากเหง้าเรียกว่า "สงบนิ่ง"
 "สงบนิ่ง" เรียกว่า "ฟื้นสู่ธาตุแท้ดั้งเดิม"
 "การฟื้นสู่ธาตุแท้ดั้งเดิม" เรียกว่า "ธรรมดาวิสัย"
 เข้าใจ "ธรรมดาวิสัย" แล้ว เรียกว่า "รู้แจ้ง"
 ไม่เข้าใจธรรมดาวิสัย"
 จะกระทำปะปะชัดพาสู่หายนะ
 เข้าใจ "ธรรมดาวิสัย" แล้ว
 จะมีใจกว้าง^๒

จากเนื้อหาข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่า ในความคิดของปรัชญาเต๋า มี "สิ่งที่มีอยู่จริง" สองอย่างคือ อย่างแรกเราสามารถเข้าถึงได้ด้วยประสบการณ์ ซึ่งได้แก่ โลกของสสาร ที่ก่อรูปเป็นสิ่งต่างๆ รอบกาย สสารดังกล่าวนี้ มีลักษณะที่เป็นจริงคือ "การเปลี่ยนแปลง" ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ ล้วนเปลี่ยนแปลงไปหาจุดเริ่มต้น ที่เรียกว่า "ธาตุแท้ดั้งเดิม" อย่างที่สอง เราไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ อันได้แก่โลกของสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสสาร สิ่งนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

^๑ เต๋า เต็ก เก็ง, แปลโดย โชติช่วง นาดอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ขาวหอมสำนักพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๒๔.

และเป็นความจริงแท้ เป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง ยิ่งใหญ่ ยั่งยืน ไม่เปลี่ยนแปลง ดังข้อความในเต๋าเต็กเก็ง ภาค เต๋า บทที่ ๒๕ ว่า

มีสิ่งหนึ่งผสมผสานก่อเกิดขึ้น
ก่อนฟ้า ก่อนดิน
มันไร้รูป ไร้เสียง
เป็นอิสระ ไม่แปรเปลี่ยน
ดำรงอยู่ทั่วไป คงอยู่มิรู้สิ้น
เป็นมารดาแห่งฟ้าดิน
ข้ามิรู้ชื่อสิ่งนั้น
จึงขอเรียกว่า “เต๋า”
แต่เมื่อจำต้องฝืนอรรถาธิบาย
ก็ขอเรียกว่ายิ่งใหญ่
ยิ่งใหญ่คือดำเนินไปไม่มีสุดสิ้น
ดำเนินไปไม่มีสุดสิ้นคือ ยาวไกล
ยาวไกลคือ หวนคืน^๓

เล่าจื๊อมีความจำเป็นต้องใช้นามคือ “เต๋า” แทน “ความจริงแท้” ทั้งที่ ความจริงแท้ที่ว่านี้ เราไม่สามารถจะแทนได้ด้วยชื่อ เพราะเมื่อมีชื่อ ในภาษาทั่วไป เราก็อาจบ่งชี้ถึงสิ่งนั้น สิ่งนี้ เมื่อเป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ ความเป็นอมตะของ “สิ่ง” ก็ไม่มี นอกจากนั้น ทันทีที่มีชื่อ ก็จะก่อให้เกิดสิ่งอื่นๆ ที่มีชื่อตามกันมา เช่น เมื่อใช้คำว่า “งาม” แทนคุณลักษณะบางอย่าง ก็มีคำว่า “อปลักษณ์” แทนสิ่งตรงกันข้าม ทั้งที่โดยรากเหง้าเดิมของสิ่งที่มีชื่อเหล่านั้นล้วนมาจาก “ไร้ชื่อ”^๔

เราอาจสรุปได้ว่า ความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า คือ ความไม่มีที่มีอยู่ ความมีที่ไม่มีอยู่ และการผสมผสานกันระหว่างความมีกับความไม่มี (ซึ่งมีอยู่แต่ไม่มีหรือไม่มีอยู่แต่มี) อาจใช้ความเข้าใจด้วยศัพท์ว่า “ตถตา” ในพุทธศาสนาเข้าช่วย และข้อสรุปที่เราจะได้ในขณะนี้คือ ความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า ไม่น่าจะจัดเข้าได้กับ “สสารนิยม” เพราะเราไม่สามารถใช้เครื่องมือในการเข้าถึงความจริงแท้แบบสสารนิยมได้

^๓ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๖.

^๔ ดูรายละเอียดใน เต๋าเต็กเก็ง ภาคเต๋า บทที่ ๑-๒. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

ข. ธรรมชาติของความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า

เมื่อทราบว่า อะไรคือความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า ความจริงแท้ที่ว่านี้ไม่ได้มีตัวตนแยกชนพระเจ้า ในศาสนาเทวนิยม และดูเหมือนเป็นมิติอีกมิติหนึ่งที่อิสระอันขึ้นกับความว่างเปล่า อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาลักษณะหรือธรรมชาติของความจริงแท้ในปรัชญาเต๋า พอจะแยกออกเป็นประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

ก) ความว่างเปล่าแต่เป็นที่เกิดของสรรพสิ่ง

เราอาจตั้งคำถามว่า “เป็นไปได้หรือที่สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า” โดยประสบการณ์ของเราแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่เก้าอี้ จะเกิดขึ้นมาลอยๆ โดยไม่ได้เป็นสิ่งอื่นใดมาก่อน แม้แต่ภาพๆ หนึ่ง ในคอมพิวเตอร์ที่ดูเหมือนจะเกิดขึ้นมาลอยๆ แต่ภาพดังกล่าวซ่อนรหัสตัวเลขไว้เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อพิจารณาด้วยเหตุผล แม้ว่าโลกของแบบตามแนวคิดของเพลโต อาจไม่ใช่คำอธิบายความจริงสูงสุดของปรัชญาเต๋า ดูเหมือนว่า โลกของแบบก็ไม่ได้ถูกปรุงแต่งมาจากสิ่งอื่น หากแต่มันเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว แน่แน่นอนว่า โลกของแบบไม่ต้องการพื้นที่ แต่ก็ต้องมีที่ว่างเพื่อจะรับรู้ถึงแบบแต่ละแบบ ในโลกของสสารก็เช่นกัน เราจำเป็นต้องมีเนื้อที่สำหรับวาง เนื้อที่ดังกล่าวอาจเป็นที่ว่าง อย่างไรก็ตาม ปรัชญาเต๋าก็พยายามอธิบายให้เห็นว่า ธรรมชาติอันหนึ่งของความจริงแท่นั้นคือความว่างเปล่าแต่เป็นที่เกิดของสรรพสิ่ง ดังข้อความในเต๋าดั้งเก็ง ภาค เต๋า บทที่ ๔ และบทที่ ๕ ว่า

เต๋าว่างเปล่า

แต่บทบาทและผลเป็นอนันต์มีรู้อัน

มันลึกล้ำเหลือหยั่ง เป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง

คลายความแหลมคมที่บาดแทง

คลี่ปมอันยุ่งเหยิง

จางแสงที่แสบจ้า

ร่วมอยู่ในละอองฝุ่น

ซุกซ่อนเป็นเงื่อนงำ แต่ดำรงอยู่

ข้ามิรู้ตอกว่าเต๋าเป็นบุตรของสิ่งใด

มันมีมาก่อนปรากฏการณ์ปฐมกาลใดๆ

...ระหว่างฟ้ากับดิน

ว่างเปล่าเหมือนกระบอกสุบลม

ว่างเปล่า แต่เนื่องอนันต์มีรู้หมดสิ้น
 ยิ่งชัดสุดลุ่มยิ่งมาก...^๕
 ...อันแต่นั้นเลื่อนๆวางๆ
 คล้ายมีคล้ายไม่มี
 แต่รูปทั้งหลายล้วนเกิดจากเต๋า
 คล้ายมีคล้ายไม่มี
 แต่วัตถุทั้งหลายล้วนเกิดจากเต๋า
 ลึกล้ำมีดมน
 แต่เป็นแก่นของทุกสิ่ง
 “แก่น” นี้จริงแท้แน่นอน
 นับแต่โบราณถึงปัจจุบัน
 เป็นสิ่งเที่ยงแท้เชื่อถือได้
 “นามนี้” ยังคงอยู่

สำหรับพิจารณาถึงต้นกำเนิดแห่งสรรพสิ่ง

ชำระเข้าใจ ความเป็นไปแห่งต้นกำเนิดสรรพสิ่งก็เพราะสิ่งนี้^๖

ปรัชญาเต๋าชี้ให้เห็นว่า ความว่างเปล่านั้น มีคุณเอกอนันต์ มีบทบาทมีรู้จักสิ้น และเป็นสิ่งอมตะฟ้าและดิน ที่ว่ายิ่งใหญ่ ก็ยังมีรากฐานจากความว่างเปล่านั้น^๗ ความว่างทำให้โลกมีคุณค่าเปรียบเหมือนบทบาทของล่อที่หมุนไปได้ก็เพราะการเสียขี้ล่อเข้าไปที่ตุ้มที่มีที่ว่าง การปั้นภาชนะ เพราะภาชนะมีที่ว่าง ภาชนะนั้นจึงเกิดประโยชน์อย่างดี การสร้างห้อง มีการเจาะประตูหน้าต่าง เพราะมีที่ว่างจึงเกิดบทบาทของห้อง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความ “มี” (คุณค่า) เกิดจากความว่าง^๘

^๕ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^๖ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๒.

^๗ ฟ้าและดิน ในกรอบของ “เทียน” (T'ien) ตามความเชื่อของชาวจีนคือสิ่งยิ่งใหญ่ มีอำนาจบันดาลให้ทุกอย่างเป็นไปตามประสงค์

^๘ ดูรายละเอียดใน เต๋าเด็กเก็ง ภาคเต๋า บทที่ ๖. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑๐.

^๙ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑๕. (ดูเพิ่มเติม เต๋าเด็กเก็ง ภาค เต๋อ บทที่ ๔๐. หน้า ๔๕.)

ข) สิ่งเล็กน้อยแต่ยิ่งใหญ่ เรียบง่ายอย่างอิสระ

คำว่า สิ่งเล็กน้อยแต่ยิ่งใหญ่ ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน กล่าวคือ ถ้าบอกว่าเล็กน้อย นั่นก็หมายความว่า มีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ใหญ่กว่า ถ้าไม่มีสิ่งที่ใหญ่กว่าก็ย่อมไม่มีสิ่งเล็กน้อย ในภาวะของเต๋าไม่มีลักษณะการเปรียบเทียบ กล่าวคือ ปลอดภัยจากความแตกต่าง แม้แต่ชื่อก็ไม่มี เพราะเมื่อมีชื่อก็就会有ความแตกต่างกัน เช่น ผลมั่งคุดกับผลทุเรียน แค่เพียงเราพิจารณาจากเปลือกก็เห็นถึงสีที่แตกต่าง ความเรียบและแหลมคมที่แตกต่าง เป็นต้น ปัญหาคือ คำว่าเล็กน้อยแต่ยิ่งใหญ่ นั้น หมายถึงสิ่งใด

การที่เราจะให้ความสำคัญกับสิ่งใด หากสิ่งนั้นเรารับรู้ว่ามีค่าสำคัญกับเรามาก เราก็จะมองว่า สิ่งนั้นยิ่งใหญ่กับเรามาก หากเทียบกับโลกของวัตถุ สิ่งที่ใหญ่โตอาจไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดหรือกลายเป็นสิ่งเล็กน้อยไปได้ เช่น บ้านหลังใหญ่ กับ อาหารค่ำสุดท้าย ในขณะที่เกิดความอดอยาก อาหารค่าน้อยจะเป็นสิ่งยิ่งใหญ่ในการช่วยให้ชีวิตอยู่รอดในวันรุ่งขึ้นมากกว่าบ้านหลังโต และบ้านหลังโตอาจเป็นสิ่งที่ไม่มีความสำคัญมากไปกว่าอากาศหายใจในนาที่นี้ เต๋าเป็นสิ่งที่คนทั่วไปมองข้าม หรือไม่ให้ความสำคัญ ดังนั้น เต๋าจึงกลายเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่ถ้าเราเข้าถึงเต๋าได้จริง เราจะรู้ว่าสิ่งเล็กน้อยที่เรามองข้ามนี้มันยิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใด

บุคคลชั้นยอดเมื่อได้รับฟังเต๋า
ก็ปฏิบัติตามอย่างมานะ
บุคคลชั้นปานกลางเมื่อได้รับฟังเต๋า
ก็เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง
บุคคลชั้นต่ำ เมื่อได้รับฟังเต๋า
ย่อมหัวร่อยกใหญ่
หากมิถูกหัวร่อยเาะ ย่อมมิใช่เต๋า^{๑๐}
เต๋านั้นเป็นสิ่งที่ไร้ชื่ออยู่นิรันดร์
เป็นดังท่อนไม้เรียบอันมิได้สลักเสลา
เต๋านั้นแม้จะเล็กน้อย
แต่ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดบังคับบัญชาเต๋าได้...

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๔๖.

เมื่อเต้าให้กำเนิดสรรพสิ่งแล้วจึงเกิด “ชื่อ”
 เมื่อเกิด “ชื่อ” แล้วจึงเกิดการถือครอง แย่งชิง...^{๑๑}
 เต้าที่ยิ่งใหญ่ไหลบ่าไปทุกที่ทุกทาง
 ทั้งชายและขวา
 สรรพสิ่งนานาก่อเกิดจากเต้า
 แต่เต้าไม่เคยกล่าวอ้างอันใด
 เต้าสร้างสรรค์สรรพสิ่ง
 โดยไม่เคยถือเป็นวีรกรรม
 บำรุงหล่อเลี้ยงสรรพสิ่ง
 โดยไม่เคยถือตัวเป็นนายเหนือ
 เต้าไร้ความทะยานอยาก
 จึงเรียกได้ว่ามันเป็นเพียงสิ่งเล็กน้อย
 สรรพสิ่งล้วนขึ้นต่อเต้า
 โดยไม่รู้สึกรู้ว่าใครเป็นนายเหนือ
 เพราะไม่เคยหาชื่อเสียงวีรกรรม
 จึงเรียกได้ว่ามันยิ่งใหญ่...^{๑๒}

ค) กฎธรรมชาติ

ในภาวะแห่งเต้านั้น ปลอดภัยจากความแปลกแยก ความแปลกแยกเกิดจากการที่เราเข้าไป
 ดำเนินการจัดสรร ดังนั้น ในปรัชญาเต้าจึงปลอดภัยให้ทุกอย่างเป็นไปเองเฉกเช่นธรรมชาติของเต้า
 ที่เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อสิ่งใดๆ ในความเป็นไปเองตามธรรมชาตินั้นจะมีระบบการกระทำของเต้าอยู่แล้ว

เต้ายึดมั่นหลัก “นิรกรรม”
 แต่มิใช่ว่า “ไม่กระทำ”
 ผู้เป็นเจ้าของเป็นนายทั้งหลายยึดกุมได้เต้า
 สิ่งต่างๆ จะพัฒนาไปตามกฎเกณฑ์ของมัน...^{๑๓}

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๔๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๔๘.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๑.

ประกอบกิจโดยหลัก “นิรกรรม”
จัดการเรื่องราวต่างๆ ดูจไร้เรื่องราว...^{๑๔}

นอกจากลักษณะที่กล่าวมานี้ ก็มีลักษณะอื่นอีก เช่น เต๋ารักษาคนไม่ดี (รักษาคนไม่ดีให้ดี) (ตตค. บทที่ ๖๒) ช่วยให้รอดพ้นจากความเลวร้าย (ตตค. บทที่ ๖๒) เป็นอมตะ ไม่รู้จักดับสิ้น อยู่ในทุกหนทุกแห่ง (ตตค. บทที่ ๖) เต๋าเหมือนไร้เรียบที่ไม่ได้สลักเสลา (ตตค. บทที่ ๒๘) เป็นต้น

จิตนิยมในปรัชญาเต๋า

ก. ความเป็นจิตในปรัชญาเต๋า

จิตนิยม คือ กลุ่มความคิดที่มองว่า นอกจากกายคือสสารแล้ว จิตเป็นสิ่งที่มียู่ และจิตคือความจริงแท้ เราอาจแยกความคิดเรื่องจิตออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มแรกมองว่า กายและจิตเคลือบเป็นอันเดียวกัน กลุ่มที่สองมองว่า กายและจิตแยกขาดจากกัน แต่ทั้งสองกลุ่มก็มองว่าเมื่อร่างกายตาย จิตไม่ได้สลายไปพร้อมกับกาย

ในส่วนของชีวิตมนุษย์ ปรัชญาเต๋ามองว่า ประกอบขึ้นจากกายและจิต ในเมื่อทุกอย่างเกิดจากเต๋า เต๋าเป็นตัวขับเคลื่อนให้ทุกอย่างเป็นไป ซึ่งอาจตีความได้ว่า กายและจิตก็ก่อเกิดมาจากเต๋า ซึ่งก็เป็นไปได้ดีกว่า กายและจิตมีธรรมชาติของเต๋า เพราะเกิดจากเต๋าก็มีธรรมชาติเต๋า แต่ปรัชญาเต๋ามีได้อธิบายว่า ในชีวิตมนุษย์นั้นมีเต๋านั่นเป็นตัวตนอยู่ แตกต่างจากปรัชญาฮินดูที่มองว่า ชีวิตคนมีอาตมันย่อยอยู่ด้วย ถึงกระนั้น ปรัชญาเต๋าก็บอกว่า “ผู้ที่ปฏิบัติตามเต๋า จะได้ร่วมกับเต๋า”^{๑๕} ถ้อยคำชุดนี้มีบางสิ่งให้นำพิจารณา กล่าวคือ คำว่า “ผู้ปฏิบัติตาม” ย่อมหมายถึง การดำเนินตามสิ่งหนึ่ง แต่ไม่ใช่มีสิ่งหนึ่งนั้นอยู่กับตัวแล้ว การปฏิบัติตามคือการเอาเยี่ยงอย่างบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้เกิดธรรมชาติที่ตัวเองเอาเยี่ยงอย่างนั้น อย่างไรก็ตาม ปรัชญาเต๋ามองว่า เมื่อปฏิบัติตามธรรมชาติของเต๋าแล้ว เมื่อถึงจุดหนึ่งก็จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเต๋า ดูเหมือนจะมีคำอธิบายเดียวกันกับการที่ชาวเต๋ามันอันบริสุทธิ์ไปรวมเป็นอันเดียวกันปรมาตมัน เพียงแต่จิตในบุคคลนั้นไม่ใช่เต๋าย่อยอย่างในปรัชญาฮินดู ซึ่งดูคล้ายกับแนวคิดเรื่องจิตในปรัชญาสิกข์ กล่าวคือ เมื่อจิตบริสุทธิ์ก็จะไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า (อกาลปุรุช) แต่เต๋าก็ไม่ใช่พระเจ้าเช่นในปรัชญาสิกข์

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๐.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๕.

ในปรัชญาเต๋า อาจแบ่งจิตออกเป็น ๓ ส่วนใหญ่ๆ คือ จิตดี จิตไม่ดี และจิตที่ว่างจากดีและไม่ดี
 จิตดีคือจิตห่างไกลจากความทะยานอยากทั้งหลายทั้งปวง เป็นจิตเพื่อการรู้จักพอ ไม่โลภ เป็นจิต
 สาธารณะ ซื่อตรง โดยรวมคือจิตที่ประกอบพร้อมด้วยคุณธรรม จิตไม่ดีคือจิตที่ประกอบด้วยความ
 ทะยานอยาก มุ่งหวังยกย่องสรรเสริญ (ตตก.๓๙) ไม่รู้จักพอ โลภ (ตตก.๔๖) โอ้อวด (ตตก.๗๒)
 จิตแก่งแย่งแข่งขัน จิตดังกล่าวนี้ ยิ่งพอกพูนยิ่งห่างไกลจากเต๋า ส่วนจิตที่ว่างจากดีและไม่ดีนั้น คือจิต
 ว่างใจเป็นกลาง ปลอดปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ เป็นจิตที่เข้าถึงเต๋า ปิดช่องทางอันจะนำไป
 สู่อะไรก็ตาม ปิดความทะยานอยาก ปลอดปล่อยความฉลาดออกไปจากตัว (เล่ทโกง) เป็นอยู่อย่างสามัญ
 ไม่ห่อเหิมตื่นเต้นไปกับโลก (ตตก.๕๖) ถ่อมตนยอมต่ำต้อย

ปรัชญาเต๋ามองว่า จิตที่สูงที่สุดคือจิตที่หลอมรวมเป็นอันเดียวกันกับเต๋า อันเป็นจิตที่ว่างจากดี
 และไม่ดีแล้ว หรือไม่มีสภาวะใดที่อธิบายถึงได้

ข. การปฏิบัติเสถียร

ในโลกแห่งประสบการณ์ที่คนทั้งหลายถือเอาเครื่องมือคือประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เป็นตัววัด
 ความสุขสูงสุด ผู้คนจึงพยายามที่จะหาสิ่งที่เลิศกว่าสิ่งที่มีอยู่แล้ว ซึ่งทั้งหมดคือการแสวงหาโลกของสสาร
 มาบำรุงบำเรอชีวิต ปรัชญาเต๋ามองว่า การดำรงตนแบบนั้นเหมือนกับเดินพลัดหลงไปสู่หนทางวิบาก
 ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับเต๋าเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อความในเต๋าเต็กเก็ง ภาค เต็ก บทที่ ๕๓ ว่า

แม้ข้ามีความรู้สัจนิรันดร์

ข้าจะเดินไปตามหนทางใหญ่

สิ่งที่นำหวั่นเกรงที่สุดคือพลัดหลงสู่หนทางวิบาก

หนทางใหญ่นั้นราบเรียบสะดวกตาย

แต่ผู้คนกลับชอบเดินชอกแซกไปทางวิบาก

ราชสำนักยิ่งเลิศหรู

ทุ่งนายิ่งรกร้าง แลยู้งฉางยิ่งว่างเปล่า

พวกเขาสวมอาภรณ์เลิศหรู

ดื่มกินกันอย่างฟุ่มเฟือย

มีทรัพย์สรวงคารล้นเหลือ

นี่แลคือมหาโจร
มหาโจรชัดกับเต๋าอย่างสิ้นเชิง^{๑๖}

ด้วยว่า โลกของสสารที่บุคคลสมมติชื่อไปต่างๆ เช่น เห็นสิ่งหนึ่งว่าสวยงาม การเห็นแบบนี้ ถือเป็นความอัปลักษณ์ เห็นสิ่งหนึ่งว่าดี นั่นคือจุดเริ่มต้นที่ไม่ดีแล้ว (ตตก.๒) เพราะเมื่อเห็นว่าสิ่งหนึ่งสวยงาม ก็ต้องมีการเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่สวยงาม เมื่อเห็นสิ่งหนึ่งว่าดี ก็ต้องมีการเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่ดูด้อย การให้คุณค่าสูงต่ำ ทำให้โลกไม่ซื่อสัตย์ เกิดความแปลกแยก ทั้งที่ในความเป็นจริง สิ่งทั้งหลายล้วนมีธรรมชาติอันเดียวกัน ดังนั้น ทางออกในการมองโลกแบบสสารเพื่อการพัฒนาจิตคือการมองแบบ “สักแต่ว่ามอง” หรือ “เห็น..สักแต่ว่าเห็น” หรือ การถือหลัก “ความเป็นเช่นนั้นเอง”^{๑๗} ซึ่งคือความเสมอภาคของของสรรพสิ่ง

ค. วิทยุญาณมีอยู่หรือไม่

ปัญหาที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่งของปรัชญาเต๋าคือ วิทยุญาณมีอยู่หรือไม่ ในเต๋าเต็กเก็งบทที่ ๑๐ กล่าวถึงวิทยุญาณในฐานะจิตที่จะต้องพัฒนาให้สะอาด ซึ่งไม่ใช่วิทยุญาณในฐานะภุติ แต่บทที่ ๖๐ ได้แสดงถึงภุติและเทวดา ซึ่งน่าจะเป็นอีกโลกหนึ่งนอกเหนือจากโลกมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เมื่ออ่านเนื้อความทั้งหมด อาจทำให้เข้าใจได้ว่า เนื้อหานี้เป็นการกล่าวในเชิงเปรียบเทียบก็ได้ กล่าวคือ ภุติ เปรียบเหมือนคนไม่ดี และเทวดา เปรียบเหมือนคนดี อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๒ คำนั้น ก็น่าจะเป็นความเชื่อที่อยู่คู่วิวัฒนาการของมนุษย์ทุกยุคสมัยอยู่แล้ว ส่วนแนวคิดเรื่องเกิด-ตาย ปรัชญาเต๋าได้แสดงไว้ในบทที่ ๕๐ ที่กล่าวถึงความเป็นธรรมดาของชีวิต เมื่อเกิดก็ต้องเดินไปสู่ความตายด้วยกันทั้งสิ้น แต่ไม่พบว่า มีการอธิบายถึงชีวิตหลังความตาย

อย่างไรก็ตาม เมื่อประมวลเนื้อหาโดยรวม ปรัชญาเต๋าจะให้ความสำคัญกับชีวิตปัจจุบันมากกว่าชีวิตหลังความตาย ให้ความสำคัญกับภาวะในปัจจุบันมากกว่าภาวะในอดีตและอนาคต นั่นหมายความว่า เมื่อมนุษย์มีจิตวิทยุญาณ ดูเหมือนว่า จิตวิทยุญาณและกาย (จิตและสสาร) จะแยกออกจากกัน ร่างกายสูญสลายตามกาลเวลา แต่จิตวิทยุญาณสามารถพัฒนาให้เข้าเป็นอันเดียวกันกับเต๋าได้

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๖๓.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๕.

ง. การตรวจสอบความจริงในปรัชญาเต๋า

การเข้าถึงความจริงแท้ในปรัชญาเต๋านั้น เราไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เรามีความจำเป็นต้องใช้เหตุผลในการเข้าถึงสิ่งที่มีอยู่อันเป็นความจริงแท่นั้นด้วยภาษาและข้อความ แต่การเข้าถึงด้วยเหตุผลก็คงได้แค่เพียงความเข้าใจ เหตุผลไม่สามารถทำให้เราสัมผัสธรรมชาติแท้จริงของสิ่งที่มีอยู่จริงแท้ในปรัชญาเต๋าได้ เมื่อกล่าวถึงความจริงทางศาสนา ความจริงที่ได้สัมผัสดูเหมือนจะลึกลงไปกว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และเหตุผล ศาสนาจึงเสนอความจริงทางประสาทสัมผัสที่ ๖ นั่นคือ ใจ โดยมองว่า การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และเหตุผล เป็นเพียงการเข้าถึงความรู้ในระดับหนึ่งซึ่งยังไม่ใช่สิ่งสูงสุดในความจริงทางศาสนา การจะเข้าถึงความจริงทางศาสนาได้นั้น เราต้องใช้ประสาทสัมผัสที่ ๖ เท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งเฉพาะตน แต่เป็นธรรมชาติเดียวกันที่สัมผัสได้

มิได้ออกจากบ้าน ก็รู้จักโลก

มิได้สอดส่องมองออกหน้าต่าง ก็รู้จักวิถีแห่งฟ้า

ยิ่งออกจากบ้านไปไกล

ยิ่งรู้่น้อยลง

ผู้บรรลุธรรม (เต๋า)

รู้ได้โดยมิต้องเดินทางแสวงหา

เข้าใจโดยมิต้องมองเห็น

สัมฤทธิ์ผลโดยมิต้องกระทำ^{๑๘}

สรุปความว่า ปัญหาทางอภิปรัชญาที่ว่า “อะไรคือความจริงแท้” หากโลกนี้มีความจริงอยู่ ๒ อย่างคือ สสารและออสสาร ปรัชญาเต๋ามองว่า เต๋าคือความจริงแท้และเป็นความจริงสูงสุด และจัดไม่ได้ว่าเป็นสสาร เพราะเราไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ กล่าวคือ มองก็ไม่เห็น ฟังไม่ได้ยิน สัมผัสคลำก็ไม่พบ...ดำรงอยู่ตลอด โดยไม่สามารถบรรยายรูปพรรณสัณฐานได้ คือรูปที่ไร้รูป สัณฐานที่ไร้สัณฐาน เมื่อพิจารณาธรรมชาติของเต๋า พบว่า เต๋าคือความว่างเปล่าหากแต่เป็นที่เกิดของสรรพสิ่ง เป็นสิ่งที่คนทั่วไปมองว่าเล็กน้อย หากแต่มันยิ่งใหญ่เกินกว่าจะกล่าวขาน มีความเรียบง่าย เป็นอยู่โดยตัวของเต๋าเองอย่างอิสระ เราอาจมองเต๋านี้ในฐานะกฎธรรมชาติได้

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๓.

เมื่อพบว่า เต๋าคือความจริงสูงสุด ไม่สามารถจะจัดเข้าได้กับสสารนิยม จึงเป็นไปได้ที่เต๋าจะเป็น จิตนิยม โดยที่เมื่อเทียบระหว่างเต๋ากับปรมาตมันในปรัชญาฮินดูแล้ว มีความใกล้เคียงกัน ตั้งแต่จุด เริ่มต้น คือเป็นที่เกิดของสรรพสิ่ง จุดกลางคือสรรพสิ่งจะดำรงอยู่ได้ก็โดยอาศัยเต๋า และจุดสุดท้ายคือ เมื่อดำรงตนอย่างเต๋าเป็นอย่างดีที่สุดแล้วจะเข้าเป็นอันเดียวกันกับเต๋า

การเข้าเป็นอันเดียวกันกับเต๋า ไม่ใช่กายคือสสารเป็นหนึ่งเดียวกับเต๋า หากแต่เป็นจิตวิญญาณ ต่างหากที่จะเข้าเป็นอันเดียวกันกับเต๋า โดยขณะมีชีวิตผู้หวังจะเป็นอันเดียวกันกับเต๋า จำเป็นต้องอยู่ อย่างเต๋า นั่นคือ รู้จักควบคุมตัวเองลดละความโลภ ไม่โอ้อวด ไม่ทะเยอทะยาน ถ่อมตน ยอมต่ำต้อย ปลดปล่อยทุกอย่างให้เป็นไปเองตามธรรมชาติ นั่นคือการดำรงความบริสุทธิ์แห่งจิตวิญญาณไว้ให้ ปลอดภัยจากความฟุ้งเฟ้อ ซึ่งปรัชญาเต๋ามองว่า ความฟุ้งเฟ้อ กินดื่ม สะสมทรัพย์สิ้นอย่างล้นเหลือ นั้น คือสิ่งที่ขัดกับเต๋าอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการปฏิเสธการยึดติดกับโลกสสาร

การตรวจสอบความมีอยู่ของเต๋าที่ปรัชญาเต๋าสอนนั้น เราไม่อาจตรวจสอบได้ด้วยประสาทสัมผัส ทั้ง ๕ และเหตุผลได้อย่างสมบูรณ์ แน่نونว่า ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ น่าเชื่อถือ แต่ไม่สามารถเข้าถึง ความจริงแท้คือเต๋า การตรวจสอบด้วยเหตุผลก็น่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่เราไม่สามารถสัมผัสความ จริงแท้ที่เป็นความรู้สึกแห่งเต๋าได้ สิ่งที่ทำได้ซึ่งปรัชญาเต๋าสอนคือ ประสาทสัมผัสที่ ๖ นั่นคือ ใจหรือจิตวิญญาณ ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเต๋า

เอกสารอ้างอิง

กীরติ บุญเจือ. **สรณนิพนธ์ปรัชญาตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, เอกสารอัดสำเนา, มปป.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

เต๋า เต็ก เก็ง. แปลโดย โชติช่วง นาดอน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ข้าวหอมสำนักพิมพ์, ๒๕๔๘.

เฟิ่งอิวหลัน. **ปรัชญาจีน จากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง**. แปลโดย ส.สุวรรณ. กรุงเทพมหานคร : พิราบ, ๒๕๔๔.

พระมหาจิระศักดิ์ สังเมฆ. **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พิน ดอกบัว. **ปวงปรัชญาจีน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๗.

วีระชาติ นิมอนงค์. **การศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท**.
กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๒.